

III. Επαναληπτικές επισημάνσεις για την Ελένη του Ευριπίδη

A. Η Πρόθεση του Ευριπίδη:

(α) να δείξει ότι σε κάθε περίπτωση (Τρωικός πόλεμος, Σικελική εκστρατεία) ο πόλεμος είναι απευκταίος (=πρέπει να αποφεύγεται) και μάταιος (=δεν υπάρχουν νικητές και ηττημένοι → αντιπολεμικό μήνυμα). Γι' αυτό επιλέγει την παραλλαγή του μύθου που θέλει το είδωλο της Ελένης να πηγαίνει στην Τροία και η πραγματική να φυγαδεύεται στην Αίγυπτο: Ο Μενέλαος, στο δρόμο για τη Σπάρτη με το είδωλο, συνειδητοποιεί ότι όλες οι θυσίες, οι θάνατοι, οι περιπέτειες, ο χαμένος χρόνος ήταν μια πλάνη, ήταν για μία νεφέλη, «για ένα αδειανό πουκάμισο» (στίχος του Σεφέρη)

(β) να δώσει, με το ευτυχές τέλος, στους ταλαιπωρημένους από την ήττα στη Σικελική Αθηναίους την ελπίδα ότι τα πράγματα θα βελτιωθούν

B. Ο Κεντρικός Άξονας του έργου: η αντίθεση ανάμεσα στο φαίνεσθαι και το είναι.

☞ Είναι σαφής η επιρροή που έχουν ασκήσει στον Ευριπίδη οι **σοφιστές**, οι οποίοι, ακριβώς, πιστεύουν ότι η αλήθεια είναι σχετική ή αλλιώς ότι δεν υπάρχει μόνο μια απόλυτη αλήθεια. Έτσι, σε όλη την έκταση του έπους καταγράφουμε απ' τη μία τα πραγματικά γνωρίσματα του κάθε ήρωα, και από την άλλη αυτά τα γνωρίσματα του χαρακτήρα τους που οι άλλοι νομίζουν ότι διαθέτει

Παράδειγμα από το Γ' επεισόδιο:

Ελένη		Μενέλαος		Θεοκλύμενος	
Είναι	Φαίνεσθαι	Είναι	Φαίνεσθαι	Είναι	Φαίνεσθαι
Πιστή	Άπιστη	Όλο λόγια	Γενναίος	Έρμαιο της Ελένης	Απόλυτος μονάρχης
Ενάρετη	Αδίστακτη	Αδύναμος	Δυνατός	Προληπτικός	Ευσεβής
Γενναία	Δόλια	Αφελής	Έξυπνος	Αφελής	Επιφυλακτικός
Ευφυής	Πανούργα	Επιπόλαιος	Ευφυής	Εύπιστος	Πανίσχυρος

- ⚡ **(α) Ως την αναγνώριση μεταξύ των συζύγων το «φαίνεσθαι» και το «είναι»:** το «φαίνεσθαι» είναι το είδωλο της Ελένης και το «είναι» η ίδια η Ελένη. Ό,τι συμβαίνει βασίζεται στο αν οι ήρωες γνωρίζουν ή αγνοούν αυτή τη «διαφορά».
- ⚡ **Ιδιόρρυθμη η αναγνώριση του Μενέλαου από την Ελένη:** δρομολογείται σε **2 φάσεις** εξαιτίας του βασικού λειτουργικού άξονα του έργου, δηλαδή την αντίθεση ανάμεσα στο φαίνεσθαι και το είναι. Την αντίθεση αρχικά γνωρίζει μόνο η Ελένη (αφού αυτή είναι το «είναι»). Γι' αυτό αυτή αναγνωρίζει πρώτη τον άντρα της. Όταν δεν υπάρχει το εμπόδιο του «φαίνεσθαι» του οποίου είναι δέσμιος ο Μενέλαος (→ μοιάζεις με την Ελένη, αλλά δεν είσαι, της λέει), τότε και αυτός με τη σειρά του αναγνωρίζει τη γυναίκα του. Απεμπλέκεται η πλοκή και αρχίζει η κατάστρωση του σχεδίου της απόδρασης του ζεύγους.
- ⚡ **(β) Ως την απόδραση από την Αίγυπτο κεντρικός άξονας του έργου εξακολουθεί να είναι η αντίθεση ανάμεσα στο φαίνεσθαι και το είναι:** το «φαίνεσθαι» είναι ο Έλληνας ναυαγός, αγγελιαφόρος του θανάτου του Μενέλαου, και το «είναι» ο ίδιος ο Μενέλαος. Με άλλα λόγια, το «είναι» είναι το σχέδιο της απόδρασης και το «φαίνεσθαι» η σκευωρία (το ψέμα περί θανάτου του Μενέλαου). Τώρα ο Θεοκλύμενος είναι θύμα αυτής της αντίθεσης. Ό,τι συμβαίνει βασίζεται στην πειστική απόδοση των ρόλων που παίζουν οι δύο σύζυγοι και στην άγνοια του Θεοκλύμενου.

Γ. Ο θάνατος της Θεονόης εμποδίζεται χάρη στους από μηχανής θεούς:

Αν δε συνέβαινε αυτό, θα ξεκίναγε ένας νέος κύκλος αίματος και η λύση του δράματος (παρά την επιτυχή απόδραση των Ελλήνων από την Αίγυπτο) θα έφτανε σε αδιέξοδο. Γι' αυτό εμφανίζονται ως από μηχανής θεοί οι Διόσκουροι.

Δ. Άλλα σημεία αιχμής του δράματος:

≧ Η θέση στην οποία τοποθετεί ο Ευριπίδης δευτερεύοντα πρόσωπα ταπεινής καταγωγής: ο τρόπος που προωθούν την εξέλιξη της πλοκής (η Γερόντισσα μιλάει στο Μενέλαο για την Ελένη και τον προετοιμάζει ώστε να πιστέψει το ναύτη του

που του λέει ότι πήγε στον ουρανό, ο ναύτης του Θεοκλύμενου τού αποκαλύπτει την απάτη του ζεύγους σε βάρος του, ο Υπηρέτης του καθυστερεί το ξέσπασμά του στην αδερφή του, άρα προλαβαίνουν να εμφανιστούν οι Διόσκουροι), η ηρωική ή αντιηρωική τους διάσταση, οι φιλοσοφημένες ή αντισυμβατικές απόψεις τους, η σχέση τους με τα αφεντικά τους.

≧ Η νοητική υπεροχή των γυναικών (Ελένη, Θεονόη) σε σχέση με το μικρό νοητικό βεληνειές των ανδρών (Τεύκρος, Μενέλαος, Θεοκλύμενος).

≧ Ο τρόπος που διαγράφεται ή μεταστρέφεται το ήθος και αναπτύσσεται η διάνοια των ηρώων σε κάθε σκηνή καθενός επεισοδίου.

≧ Η όψη, οι σκηνοθετικές, σκηνογραφικές, ενδυματολογικές νύξεις-οδηγίες των στίχων

Ε. Διαφορές και ομοιότητες

ανάμεσα στην Ελένη του Ευριπίδη και του μύθου-παράδοσης

Ομοιότητες με παράδοση	Διαφορές σε σχέση με παράδοση	
	Ελένη Ευριπίδη	Ελένη παράδοσης
<ul style="list-style-type: none"> - κόρη Λύδας + Τυνδάρεω / Δία - παντρεύτηκε Μενέλαο - γέννησε την Ερμιόνη - ήταν η ωραιότερη Ελληνίδα και στην κρίση «περί της καλλίστης η Αφροδίτη την υποσχέθηκε στον Πάρη, τον κριτή, αν την ψήφιζε ως την ωραιότερη θεά 	<ul style="list-style-type: none"> - Ο Πάρης απήγαγε την Ελένη με βοηθό την Αφροδίτη, η Ήρα την αντικατέστησε με είδωλο και η αληθινή μεταφέρθηκε στην Αίγυπτο από τον Ερμή και τέθηκε στην προστασία του Πρωτέα. - Οι Αχαιοί πολέμησαν, νίκησαν στην Τροία, ο Μενέλαος πήρε μαζί του το είδωλο. Μετά από χρόνια βρήκε την αληθινή στην Αίγυπτο: Εδώ αρχίζει η τραγωδία του Ευριπίδη 	<ul style="list-style-type: none"> - Ο Πάρης απήγαγε την Ελένη με βοηθό την Αφροδίτη - Οι Αχαιοί ξεσηκώθηκαν, πολέμησαν στην Τροία 10 χρόνια, νίκησαν και ο Μενέλαος γύρισε τη γυναίκα του στη Σπάρτη